

МІШЕЛЬ ОБАМА

СТАНОВЛЕННЯ

З англійської переклав Максим Гоцацюк

Київ
BOOKCHEF
2019

[Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

Зміст

9

Передмова

17

ЧАСТИНА I

Моє становлення

131

ЧАСТИНА II

Наше становлення

319

ЧАСТИНА III

Становлення більшого

465

Післямова

473

Подяка

*Усім, хто допоміг у моєму становленні:
людям, які зростили мене — Фрейзеру, Маріан,
Крейгу та моїй великій сім'ї,
моєму колу сильних жінок, які завжди мене
підтримували, моїй вірній та відданій команді,
якою досі пишаюся.*

*Любові мого життя:
Малії та Саші, моїм найдорожчим дітям,
які є сенсом мого життя,
і, зрештою, Баракові, який завжди обіцяв мені
цікаву пригоду.*

Передмова

Березень 2017

Удитинстві мої бажання були доволі простими. Я хотіла собаку. Хотіла будинку зі сходами — на два поверхи для однієї сім'ї. Чомусь я хотіла універсалу з чотирма дверима замість б'юїка з двома, хоча він був радістю й гордістю мого батька. Я часто казала людям, що коли виросту, хочу стати педіатром. Чому? Тому що мені подобалося бути поряд із маленькими дітьми, а ще тому, що дорослим подобалася ця відповідь, і я це доволі швидко зрозуміла. *О, лікар! Який гарний вибір!* У ті дні я носила кіски та слухалася свого старшого брата. І завжди, хоч би що трапилося, ставилася до всього як у школі. Я була амбіційна, хоча тоді ще точно не знала, що саме на мене чекає. Сьогодні ж мені здається, що це було найбезглуздішим запитанням, яке тільки можуть дорослі поставити дитині, — *Ким ти хочеш стати, коли виростеш?* Начебто зростання має кінець. Начебто ви в якийсь момент стаєте кимось, і це виявляється для вас кінцевою точкою.

До цього часу я була юристом. Була віце-президентом у лікарні й директором неприбуткової організації, яка допомагала молодим людям будувати кар'єру. Я була чорношкірою студенткою із робітничого класу в незвичайному та переважно «білому» коледжі. Я виявлялася єдиною афроамериканкою і єдиною жін-

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

кою у багатьох різних ситуаціях. Я була дружиною, стомленою молодою матір'ю та донькою, яка пережила горе. І донедавна я була першою леді Сполучених Штатів Америки. Це не посада й не офіційна робота, але менше з тим: в ній я спиралася на платформу, якої раніше навіть не могла уявити. Мені кидали виклики, мене вгамовували, підносили й кидали вниз, часом усе одночасно. Зараз я тільки починаю усвідомлювати, що відбувалося в останні роки — звідтоді, як 2006 року мій чоловік уперше заговорив про те, що міг би балотуватися на вибори президента, й до холодного зимового ранку, коли я сіла в лімузин із Меланією Трамп. Я склала їй компанію під час інавгурації її чоловіка. Тоді ми просто їхали разом.

Коли ви перша леді, Америка постає перед вам з усіма своїми крайнощами. Я відвідувала заходи зі збирання коштів у приватних будинках, більше схожих на художні музеї, — там навіть ванни оздоблювали коштовностями. Я відвідувала сім'ї, що втратили все після урагану Катріна. Ті люди були у відчаї, дякували навіть за холодильник у робочому стані й кухонну плиту. Я зустрічала людей, які здавалися мені лицемірними й неглибокими, але зустрічала й інших — учителів та членів сімей військових — і так багато незламних духом. Я також зустрічала дітей, різних дітей з усього світу, які підбадьорювали мене та сповнювали надій. Вони мовби забували про мій титул, щойно ми ступали на скопаний ґрунт нашого саду.

Звідтоді, як я мимоволі вступила в публічне життя, мене вихваляли, називали наймогутнішою жінкою на планеті й водночас принижували як «злу чорну жінку». Я б хотіла запитати у своїх критиків, яка частина цього виразу мала для них найбільше значення — «зла», «чорна» чи, може, просто «жінка»? Я посміхалася, фотографуючись із людьми, які на загальнонаціональних телеканалах лаяли мого чоловіка жакливими словами, та все одно хотіли мати світліну на згадку, щоби повісити в рамці поряд із каміном. Я чула про химерні сайти, на яких піддавали сумнівам будь-яку інформацію про мене; доходило навіть до такого: чи справді я жінка? Один із чинних конгресменів висміяв мої сідниці. Мені було боляче. Я гнівалася. Та все одно намагалася жартувати.

Я ще багато чого не знаю про Америку, про життя, про те, що може принести майбутнє. Але я знаю себе. Мій батько, Фрейзер, навчив мене наполегливо працювати, часто сміятися й дотримувати слова. Моя матір, Маріан, показала мені, як дбати про себе й використовувати своє право голосу. Разом, у нашому тісному помешканні в Сауз-Сайді, в Чикаго, вони допомогли мені оцінити й полюбити нашу історію, мою власну історію і величну історію нашої країни. Навіть коли вона не надто красива й не ідеальна. Навіть коли вона більш реальна, ніж вам того хотілося. Ваша історія — це те, що ви маєте, те що ви завжди матимете. Це те, чим ми володіємо.

Я жила у Білому Домі вісім років. Там було більше сходів, ніж я могла порахувати, а ще там були ліфти, боулінг і власний флорист. Я спала в ліжку з італійською білизною. Страви для нас готували шеф-кухарі світового рівня, значно вищої кваліфікації, ніж персонал п'ятизіркових ресторанів чи готелів. Агенти секретної служби зі своїми навушниками, зброєю та завжди нейтральним виразом обличчя постійно стояли за нашими дверима, намагаючись при цьому не втручатись у приватне життя нашої сім'ї. Ми, зрештою, звикли до всього — до дивної величі нашого нового дому, а також до постійної нечутної присутності всіх інших.

У коридорах Білого Дому двійко наших дівчаток грали в м'яча, на Південній галявині вони вилазили на дерева. У Залі засідань Барак до ночі переглядав брифінги та чернетки своїх промов. Тут-таки Санні, один з наших собак, інколи клав купку на килим. Я могла вийти на балкон Трумена й спостерігати за туристами, які позували із селфі-палицями й намагалися крізь металеву огорожу розгледіти щось у Білому Домі. Були дні, коли я відчувала задуху, бо наші вікна завжди були зачинені, а я не хотіла здіймати зайвого галасу заради того, щоб подихати свіжим повітрям. Я милувалася білою магнолією під вікнами, цікавилася щоденними урядовими справами, захоплювалася величчю військових парадів. Були дні, тижні й навіть місяці, коли я ненавиділа політику. Та були й моменти, коли краса цієї країни та її людей захоплювали мене до нестями.

Але згодом усе це скінчилося. Навіть коли ви переживаєте наближення цього дня, коли ваші останні тижні заповнені емоціями прощання, все одно залишається відчуття невизначеності. Людина кладе руку на Біблію; повторює слова присяги. Меблі одного президента виносять, натомість заносять меблі іншого. Шафи порожніють, а потім упродовж кількох наступних годин заповнюються знову. Ось так усе й відбувається — інші люди опускають голови на нові подушки, інший темперамент, інші мрії. І коли все це закінчується, ви востаннє виходите крізь двері найвідомішого в світі будинку, але у вас залишається ще чимало способів віднайти себе знову.

Тож дозвольте мені розпочати з події, що сталася не так давно. Я була вдома, у будинку із червоної цегли, до якого нещодавно переїхала моя сім'я. Наш новий будинок розташований за кілька кілометрів від колишнього, на тихій сусідній вулиці. Ми ще не до кінця облаштувалися на новому місці. У вітальні меблі розставлені так само, як і в Білому Домі. Багато речей у будинку нагадують про минулі роки — фотографії нашої сім'ї у Кемп-Девіді, вази ручної роботи, подаровані дітьми представників питомих народів Америки, книга, підписана Нельсоном Манделою. Але дивно, що ввечері нікого немає вдома. Барак вирушив у подорож. Саша пішла з друзями. Малія вже працювала в Нью-Йорку, добігала кінця її річна відпустка перед вступом до коледжу. У будинку залишилися тільки ми з собаками. В порожніх кімнатах панувала тиша, якої я не знала вісім останніх років.

Я зголодніла. Спустилася вниз із нашої спільні. За мною бігли наші собаки. В кухні відчинила холодильник. Знайшла хліб, узяла два шматки, поклала до тостера. З шафи дістала тарілку. Знаю, що це прозвучить дивно, але просто взяти тарілку з шафи на кухні й щоб ніхто не почав наполягати на допомозі, досі вдавалося не часто. Я спостерігала за тим, як хліб у тостері вкривається коричневою шкоринкою. Здається, відчула, як повертається моє колишнє життя. Чи, можливо, починається нове.

Зрештою приготувала не звичайний тост, а сирний: поклала шматочки хліба в мікрохвильову пічку, щоб розплавити сир чеддер. Потім вийшла з тарілкою у наш задній дворик. І не мусила

нікого заздалегідь попереджати, що збираюся вийти. Просто взяла і вийшла, боса, в шортах. Зимовий холод нарешті відступив. Під задньою стіною почав пробиватися шафран. У повітрі відчувався запах весни. Я сиділа на східцях веранди, насолоджувалася теплом полуденного сонця, промені падали на бруківку, мені під ноги. Здаля почувся гавкіт. Мої собаки завмерли, прислухалися; здавалися спантеличеними. І тут до мене дійшло: цей звук їх здивував, бо в Білому Домі в нас не було сусідів і тим паче — сусідських собак. Усе тут було новим для них. Собаки зістрибнули на землю й заходилися досліджувати двір по периметру, а я тим часом у тиші їла свої тости. Тиша в найкращому сенсі цього слова. Я не думала про групу охоронців зі зброєю, які сидять менш ніж за сто метрів на спеціально облаштованому пункті охорони. Не думала про те, що не можу вийти на вулицю без охорони. Не думала ні про нового, ні про колишнього президента.

Натомість я думала, що за кілька хвилин повернуся в дім, помию тарілку в раковині, піднімуся нагору, залізу в ліжко. Можливо, відчиню вікно, аби вдихнути весняного повітря — як же це буде прекрасно. Я також думала й про те, що тиша нарешті подарувала мені справжню можливість замислитися. Коли я була першою леді, до кінця тижня вже не могла згадати, як він починався. Але час тепер відчувався інакше. Мої дівчатка, які прийшли до Білого Дому зі своїми ляльками, ковдрами й плюшевим тигром на ім'я Тайгер, тепер стали юними жінками з планами на майбутнє та власним правом голосу. Мій чоловік після Білого Дому також відкоригував своє життя. Він теж намагався перевести подих. І я в цьому новому місці теж маю багато чого сказати.

ЧАСТИНА I

Моє становлення

1

Майже все моє дитинство минуло під музику. І це була не надто гарна музика, щонайменше в невмілому виконанні. Я чула її в своїй спальні — учнівське бренькання на піаніно з нижнього поверху. Моя двоюрідна бабуся Роббі давала уроки музики. Наша сім'я жила в Чикаго, у Саут-Шор, в маленькому цегляному котеджі, що належали їм із чоловіком. Його звали Террі. Мої батьки орендували другий поверх, а Роббі з Террі жили на першому. Роббі доводилася тіткою моїй матері, тож можна сказати, що добре ставилася до неї, але я Роббі побоювалася. З вигляду вона здавалася доволі стриманою, надто серйозною. Керувала хором у місцевій церкві, а ще була вчителем гри на фортепіано в нашій спільноті. Носила туфлі на невисоких підборах, а на шиї в неї висіли на ланцюжку окуляри для читання. На обличчі цієї жінки часто можна було помітити лукаву посмішку, однак на відміну від моєї матері, вона не мала схильності до жартів.

«На добраніч!» — могла вона вигукнути серед білого дня. Такий сенс зазвичай вкладають у репліки на кшталт: «О, заради Бога!». Але такими були стандарти спілкування Роббі.

Отже, звуки невмілої гри на піаніно стали саундтреком до нашого життя. Бренькання ми слухали від обіду й до вечора. Інколи приходили жіночки із хору, вправлялися в церковному співі, який вселяв нам благочестя навіть крізь стіни. У Роббі було правило: діти, які брати уроки, мали щоразу розучувати певну композицію. Я зі своєї кімнати чула, як вони, невпевнено повторюючи по багато разів ноту за нотою, намагалися домогтися

від учительки дозволу на підвищення від «Hot Cross Buns»* до «Коліскової» Брамса. Музика не дратувала мене, але її було багато. Вона скрадалася до нас сходами зверху Роббі. О літній порі звуки, що долинали з відчинених вікон, акомпанували моїм думкам, коли я бавилася з Барбі чи будувала з конструктора лялькове королівство. Відпочити від музики я могла лише коли батько повертався з нічної зміни на міській водоочисній станції та вмикав телевізор, аби подивитися гру Чикаго Кабз. Ці звуки повністю перекривали бренькання піаніно.

То був кінець 1960-х років. Кабз не вважалися невдахами, проте й видатною командою їх теж навряд можна було назвати. Батько сидів у кріслі, а я в нього не колінах слухала про серію поразок Кабз наприкінці сезону чи про те, чому Біллі Вільямз, який живе за рогом, на Констанс Авеню, так смачно замахується лівою. Але якщо відволіктися від стадіонів, Америка стояла на порозі серйозних і непередбачуваних змін. Кеннеді вбили. Вбили й Мартіна Лютера Кінга-молодшого, коли він стояв на балконі у Мемфісі, виступаючи перед мітингарями. Ті мітинги ширилися країною, досягли й Чикаго. 1968 року Національний з'їзд Демократів обернувся кривавими подіями, адже поліція застосувала до протестувальників проти війни у В'єтнамі кийки та сльозогінний газ. Це сталося в Грант-парку, за чотирнадцять кілометрів від нашого помешкання. Тим часом родини білих переїздили до передмістя — у пошуках простору, ліпших шкіл та, мабуть, і ширшого товариства людей своєї раси.

Однак мене все це ніяк не стосувалося. Я була ще дитиною, бавилася з Барбі й кубиками. У мене були батьки та старший брат, і коли ми спали, його голова лежала на подушці за метр від моєї. Сім'я була моїм світом, центром усіх речей та подій. Мама змалечку навчила мене читати, водила до громадської бібліотеки, сиділа поряд, коли я вимовляла слова, прочитані на сторінках. Батько щодня йшов на роботу в синій уніформі муніципального робітника, а ввечері демонстрував нам свою любов до мистецтва

* Назва пісні асоціюється із традиційною булочкою із зображенням хреста, якою традиційно причащаються по завершенні Великого посту, Страсної п'ятниці. — Тут і далі — прим. перекл., якщо не зазначено інше.

й особливо до джазової музики. Ще хлопчиком він брав уроки в Художньому інституті Чикаго, а в школі займався малюванням та ліпленням. А ще в учнівські літа був гарним плавцем і боксером. У підлітковому віці приохотився до «телевізійних» видів спорту — від професійного гольфу до НХЛ. Йому подобалося спостерігати за тим, як сильні люди досягають успіху. Коли мій брат Крейг, зацікавився баскетболом, батько клав монети на раму дверей у нашій кухні, мотивуючи його дострибнути до них.

Усе, що мало значення, розташовувалося в радіусі п'яти кварталів: мої бабуся з дідусем, двоюрідні брати й сестри, церква за рогом, до якої ми зрідка ходили в недільну школу, заправна станція, куди мене мама час від часу посилала по сигарети Newport, крамничка, в якій продавалися вино та хліб Wonder, цукерки за пенні й галони молока. Спекотними літніми вечорами ми з Крейгом засинали під галас ігор дорослої ліги з софтболу, що проводилися в сусідньому громадському парку. Вдень ми там бавилися у джунглях дитячого майданчика, грали в квача з іншими дітьми.

Між мною та Крейгом різниця майже два роки. Йому від батька дістався м'який погляд і оптимізм, а від матері — непримирненість. Ми з ним завжди були близькі, почасти завдяки його незбагненній, непохитній відданості. Здавалося, саме так він ставився до своєї молодшої сестри від її народження. Збереглася рання, ще чорно-біла сімейна фотографія, де ми вчотирьох сидимо на дивані, мама посміхається, я в неї на руках, а батько з серйозним виглядом гордо тримає в себе на колінах Крейга.

Ми причепурені, щоб іти до церкви, чи, можливо, на чісь весілля. Мені десь близько восьми місяців, я в ретельно випрасуваній білій сукенці, на пухленькому обличчі вираз справжньої бешкетниці. Здається, що от-от вислизну з материних рук, а в камеру дивлюся так, ніби збираюся кинутись і з'їсти її. Поряд зі мною сидить маленький джентльмен Крейг, у піджачку, з краваткою-метеликом і теж із серйозним обличчям. Йому тоді виповнилося лише два роки, але вже в той час він був втіленням братерської турботи й відповідальності — тримав мене за руку, ніби намагався від чогось захистити, обхопивши моє пухленьке зап'ястя.

На час того знімка, ми жили в протилежному кінці коридору від помешкання батькових тата й мами, у Парквей Гарденс. То був сучасний багатоквартирний будинок, зведений за проектом доступного житла на Сауз-Сайд. Його збудували в 1950-ті й запланували як житловий кооператив через повоєнні проблеми з житлом для робітничих чорношкірих родин. Згодом, під тиском злиднів і через розгул бандитизму це місце перетворилося на одне з найнебезпечніших. Та ще задовго до цього, коли я була зовсім малою, мої батьки, знайомі ще з підліткового віку й одружені трохи за двадцять, прийняли пропозицію переїхати за декілька кілометрів на південь, до гарного району, де мешкали Роббі з Террі.

Дві сім'ї жили під одним не надто великим дахом, на Евклід Авеню. З огляду на план приміщення, другий поверх був радше прибудовою, призначеною для однієї або двох осіб, але там зуміли поміститися й ми вчотирьох. Мої батьки спали у окремій кімнаті, а ми з Крейгом ділили між собою значно більше приміщення, на мій погляд, заплановане як вітальня. Згодом, коли ми підрости, дідусь — Пурнелл Шилдс, мамин батько, завзятий і вправний тесля, дістав кілька дешевих дерев'яних панелей і збудував тимчасову перегородку, аби розділити кімнату на дві окремі секції. На вході до кожної встановив розсувні двері й залишив перед секціями спільний простір для ігор, де ми зберігали наші іграшки та книжки.

Я любила свою кімнату. Вона була чималою, аби там помістилися двомісне ліжко й невеличкий стіл. Я тримала всіх своїх плюшевих звірят на ліжку, щонаочі обкладалася ними, й це було певним ритуалом для досягнення комфорту. З протилежного боку стіни жив Крейг, його кімната ніби віддзеркалювала мою, а ліжко стояло під перегородкою, паралельно до мого. Ця перегородка була така тоненька, що ми могли спокійно перемовлятися, лежачи в ліжку. Час від часу бавилися, перекидаючи зіжмакані в кульку шкарпетки через перегородку; між нею і стелею залишилася щілина завширшки сантиметрів із 25.

Тітка Роббі ставилася до своєї частини будинку як до музею. Усі меблі вкривала захисною пластиковою плівкою, що здавалася холодною і липкою, якщо я все-таки наважувалася сісти.

Полиці були заставлені порцеляновими статуетками, й чіпати їх нам заборонялося. Я інколи дозволяла собі потягнутися рукою до чарівних скляних пуделів — тендітної матері й трьох крихітних цуценяток, ніби хотіла їх погладити, але відразу й відсмикувала руку — боялася накликати на себе гнів Роббі.

У перервах між уроками музики на першому поверсі стояла мертва тиша. Не вмикалися ні телевизор, ні радіо. Я навіть не знаю, чи ці двоє, там, унизу, хоч інколи розмовляли між собою. Повне ім'я чоловіка Роббі було Вільям Віктор Террі, та з якоїсь причини ми завжди кликали його тільки на прізвище. Террі здавався тінню, хоча мав охайний вигляд, щодня надягав костюм з жилетом і піджаком, але майже ніколи не озивався й словом.

Я почала уявляти верхній і нижній поверхи як два окремі світи, кожен із яких жив за власними принципами. Ми, нагорі, були галасливі й безцеремонні. Крейг кидав мені м'яча, ми ганялися кімнатою одне за одним, розприскували підлогою в коридорі Pledge — лак для меблів, аби ковзатися в шкарпетках, і нерідко так розганялися, що врізувались у стіни. Проводили братерсько-сестринські боксерські поєдинки в кухні, надягнувши рукавиці, подаровані батьком на Різдво. Він також пояснив нам, як правильно виконувати джеб. Вечорами всією родиною грали в настільні ігри, розповідали історії та анекдоти й ставили платівки на стереопрогравач Jackson 5. Коли у Роббі уривався терпець, вона клацала перемикачем на спільному сходовому майданчику, який серед іншого вимикав і лампочку в нашому коридорі. То вмикала її, то вимикала й у такий спосіб ввічливо натякала нам, що слід поводитися тихіше.

Роббі з Террі були представниками старшого покоління. Вони виростили в іншу епоху, з іншими уявленнями. Помічали те, чого не бачили наші батьки й про що ми з Крейгом у ранньому дитинстві навіть не здогадувалися. Приблизно так заспокоювала нас мама, коли ми надто близько до серця брали старече буркотіння мешканців нижнього поверху. Навіть коли ми не знали певного контексту, нам завжди нагадували, що мусимо враховувати його. Нам пояснювали: в кожного на цій планеті власна історія й кожен заслуговує на повагу. За багато років по тому я дізналася,

що Роббі подавала до суду на Північно-Західний університет за дискримінацію. Її 1943 року прийняли в семінарію хорової музики, але відмовили у наданні кімнати в жіночому гуртожитку. Натомість рекомендували оселитися в міському пансіоні — мовляв, там є місця «для кольорових».

А Террі працював стюардом на нічних залізничних лініях у Чикаго. Це була поважна й непогано оплачувана робота, яку виконували здебільшого чорношкірі чоловіки в бездоганній уніформі: носили речі, подавали їжу і зазвичай задовольняли будь-які потреби пасажирів потяга, навіть включно з чищенням їхнього взуття.

З того часу минали роки, Террі давно вийшов на пенсію, але й далі дотримувався формальностей — ідеально одягнений, трішки запопадливий, не зацікавлений у самоствердженні, принаймні я цього не помічала. Складалося враження, що він приніс у жертву роботі частину самого себе. Одного разу я спостерігала, як він у літню спеку косив газон у красивих туфлях, брюках із підтяжками, в капелюсі з тонкими крисами й акуратно закачаними рукавами сорочки. Не відмовляв собі в тому, щоб викурити за день одну сигарету, за місяць випити один коктейль, але й після нього не робився говіркішим, як мої батьки після склянки віскі або пива Schlitz, яким вони себе тішили кілька разів на місяць. Часом хотілося, щоб Террі заговорив, розповів усе, що ховає в собі. Я думала, що він міг розповісти чимало цікавих історій про міста, які відвідав, про те, як поведилися в потягах заможні люди, а чого вони собі не дозволяли. Але нічого з цього нам не судилося почути. Чомусь він ніколи нам нічого не розповідав.

Десь років у чотири я забажала вчитися грати на піаніно. Крейг тоді був у першому класі, вже спускався до Роббі на щотижневі уроки й повертався відносно неушкодженим. Гож я вирішила, що теж готова до цього. Була майже впевнена, що вже навчилася грати, адже не одну годину дослухалася до спроб інших дітей виконати той чи інший музичний твір. Музика вже звучала в голові. Я лише хотіла спуститися вниз і про-

демонструвати вимогливій двоюрідній бабусі своє обдарування, гадала, що без жодних зусиль стану її найкращою ученицею.

Піаніно Роббі стояло в маленькій задній кімнаті біля вікна, з якого було видно господарське подвір'я. В одному кутку стирчала кімнатна рослина у горщику, в іншому — складаний стіл, за яким учні робили записи. Під час уроків Роббі дуже прямо сиділа у м'якому кріслі з високою спинкою, вистукувала ритм одним пальцем та, схиливши голову, уважно вислуховувала кожну помилку. Чи боялась я Роббі? Нібито й не боялась, але щось у ній таки лякало, можливо, ці жорсткі манери авторитарного лідера. Із таким стилем поведінки я досі не стикалася. Вона вимагала ідеальної гри від кожної дитини, яка сідала за її піаніно. Я бачила у ній людину, яку слід перемогти, або хоча б спробувати з нею боротися. У її присутності завжди з'являлося таке відчуття, ніби ти мусиш щось доводити.

На першому уроці виявилось, що мої ноги звисають зі стільчика й не дістають підлоги. Роббі подарувала зошит для початківців, який мені надзвичайно сподобався, й показала, як правильно тримати руки над клавішами.

«Отже, будь уважною, — сказала вона, зробивши зауваження ще до того як ми почали. — Знайди середню сі».

Малій дитині може здатися, що в піаніно ціла тисяча клавіш. Ти дивишся на цю чорно-білу лінію, що тягнеться далі, ніж можуть дотягнутися твої маленькі рученята. Середня сі, як я згодом дізналася, була точкою відліку. Вона слугувала за лінію поділу зон, у яких працюють права й ліва рука, між високими частотами й басами. Якщо ви покладете великий палець на середню сі, всі інші автоматично займуть свої місця. Клавіші на піаніно Роббі були пошкоджені й трохи витерті. Місця, де стара слонова кістка відкололася, нагадували погані зуби. У клавіші сі відломився цілий кутик завбільшки як мій ніготь, і це було доволі зручно, бо щоразу допомагало мені швидко знайти центр клавіатури.

Виявилось, що гра на піаніно мені подобається. Я доволі природно почувалася за інструментом, ніби для цього створена. У нашій родині було чимало музикантів та аматорів музики, особливо з боку матері. Мій дядько грав у професійній групі. Кілька тіток співали у церковному хорі. А ще в мене була Роббі, яка крім